

Beschouwingen van de Nederlands Ministerie van economische Zaken over de integratie van de Europese Landbouw (11 Maart 1955)

Source: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Amsterdam. NVV - J.G. van Wouwe 1945-1973. Stukken betreffende Europese en internationale organisaties. Stukken betr. de Nationale Commissie van advies voor de Europese Landbouwingegratie. 1952-1955, 105.

Copyright: Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis / International Institute of Social History

URL:

http://www.cvce.eu/obj/beschouwingen_van_de_nederlands_ministerie_van_economische_zaken_over_de_integratie_van_de_europese_landbouw_11_maart_1955-nl-5fec9726-37c1-45e0-9a32-f36089de4aeb.html

Publication date: 22/10/2012

Beschouwingen van de Nederlands Ministerie van economische Zaken over de integratie van de Europese Landbouw (11 Maart 1955)

De pogingen tot integratie van de Europese landbouw

Enkele jaren geleden stonden de plannen tot het scheppen van een nauwe samenwerking op het gebied van de landbouw in het middelpunt van de belangstelling. Met het voorbeeld van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal voor ogen was men veelal van mening, dat de landbouwintegratie een nieuwe stoot zou kunnen geven tot de economische eenwording van Europa.

Bij de gevoerde besprekingen bleek echter het protectionisme niet te overwinnen, waardoor supranationale constructies niet voor verwezenlijking in aanmerking kwamen. Anderzijds stuitte het instellen van een afzonderlijke, op onderling overleg gebaseerde landbouwgemeenschap af op bezwaren van verscheidene landen, die daarvan een versterking van de protectionistische stroming vreesden. Volgens de Nederlandse zienswijze, diende de landbouwintegratie te worden ingevoegd in een tot stand te brengen Europese gemeenschap, die bevoegdheden zou bezitten op een ruim economisch gebied. Toen instelling van een dergelijke gemeenschap vooralsnog niet mogelijk bleek, moest door ons land des te sterker stelling worden genomen tegen een op zichzelf staande regeling voor de landbouw.

Een mogelijkheid die restte, was het overdragen van de werkzaamheden met betrekking tot de Europese agrarische samenwerking aan de O.E.E.S. Een voorstel daartoe werd tijdens de laatste vergadering van de Raad van Ministers aanvaard. Hoewel daarmee de eigenlijke integratiegedachte is losgelaten, bleef op deze wijze althans de gelegenheid tot het plegen van gemeenschappelijk overleg behouden.

Kenmerken van de agrarische productie.

De economische verhoudingen in de agrarische bedrijfstak wijken vrij sterk af van die in de meeste andere productierichtingen.

Het aanbod wordt gekenmerkt door een grote mate van inelasticiteit, wat o.a. samenhangt met een vrijwel constante arbeidsbezetting in de landbouwsector. Het afvloeien van arbeidskrachten naar andere bedrijfstakken blijkt doorgaans, mede door de psychologische instelling van de betrokkenen, op moeilijkheden te stuiten. In de meeste Europese landen werd het kleine gezinsbedrijf de overheersende productievorm. De beloning van de arbeid moet onder die omstandigheden voor een aanzienlijk deel tot de vaste kosten worden gerekend, hetgeen tengevolge heeft, dat de omvang van de productie slechts zeer ten dele reageert op een verandering in de prijs van agrarische eindproducten. Andere redenen, waarom het verband tussen het aanbod van landbouwproducten en de opbrengst van deze tamelijk los is, zijn: de productie is afhankelijk van niet beheersbare factoren; door de soms lange duur van een productiecycclus is directe aanpassing veelal niet uitvoerbaar en voorts zijn, om technische redenen, de mogelijkheden tot omschakeling beperkt.

Waar het hier gaat om producten, die veelal tot de eerste levensbehoeften worden gerekend, vertoont ook de vraag naar agrarische voortbrengselen een geringe elasticiteit. Voor producten van de akkerbouw geldt dit nog in sterkere mate dan voor die van de veeteelt. Het agrarische bedrijf zal, gezien de beperkte aanpassingsmogelijkheden zowel aan de vraag als aan de aanbodzijde, zeer gevoelig zijn voor een verstoring van het evenwicht, in welk geval sterke prijsschommelingen kunnen optreden. Een aanzienlijke vergroting van het aanbod, b. v. door goede oogsten of ten gevolge van invoer uit gebieden met lage productiekosten, bleek derhalve onder invloed van het vrije spel der economische krachten, veelal desastreus voor de boerenstand.

Opkomst van het protectionisme.

Bestond voor de eeuwwisseling in de onderscheidene landen over het algemeen de neiging zich van

ingrijpen in deze te onthouden, nadien, en in het bijzonder sedert de eerste wereldoorlog, namen de bemoeiingen met de toestanden in de agrarische sector hand over hand toe. De basis voor deze ommekeer werd gelegd door de wijziging, die zich heeft voltrokken in de inzichten op economisch en sociaal gebied, op grond waarvan ook de functie, die aan de agrarische productie alsmede aan de betrokken bevolkingsgroep in het nationale geheel moet worden toegekend, werd herzien. De landbouw en de positie van de boeren werden niet langer overwegend beoordeeld naar het criterium van een zo rationeel mogelijke internationale arbeidsverdeling. Andere factoren, zoals sociologische en militaire, werden er in meerdere mate in betrokken. Dit alles, tezamen met het feit, dat de agrarische bevolking zich ontwikkelde tot een machtsfactor, waarmede rekening moet worden gehouden, leidde tot een veel sterker op de voorgrond treden van de landbouwbelangen bij het bepalen van de economische politiek. Dienovereenkomstig werd een zekere mate van bescherming van de binnenlandse agrarische voortbrenging aanvaard. Moeilijkheden werden, evenals bij andere bedrijfstakken veelal het geval was, in eerste instantie afgewenteld op het buitenland.

Aldus bracht het begin van deze eeuw een kentering in de ontwikkeling van het agrarische marktgebied. Voordien werd de algemene tendentie gekenmerkt door geografische expansie, op grond waarvan men voor vele producten zelfs kon spreken van een wereldmarkt, daarna door een zich in toenemende mate afsluiten binnen het nationale gebied. Laatstgenoemde ontwikkeling werd door de landbouwcrisis van 1930 ten zeerste in de hand gewerkt.

Door de tweede wereldoorlog ontving de landbouwbescherming opnieuw een krachtige prikkel. Het tekort aan voedingsmiddelen in Europa, tezamen met een algemene schaarste aan deze producten en gebrek aan harde valuta, bracht de Westeuropese regeringen er toe zo gunstig mogelijke voorwaarden te scheppen voor vergroting van de agrarische voortbrenging binnen hun territoire. Hoewel genoemde factoren momenteel niet meer een zo overwegende invloed uitoefenen, is bescherming van de nationale landbouw voor de meeste landen een van de pijlers gebleven, waarop hun economische politiek steunt.

Voordelen van integratie.

Uiteraard was de neiging tot afsluiting binnen de landsgrenzen weinig bevorderlijk voor het algemene welvaartspeil. Naarmate dit inzicht in de betrokken landen groeide, werd de behoefte gevoeld het stelsel van beschermende maatregelen, dat de handel tussen de Europese landen onderling dreigde te verstikken, te liquideren. Vooral in de periode kort na de laatste wereldoorlog leefde deze wens op. Slechts door samenbundeling van zijn krachten, in plaats van deze te verspillen in onderlinge strijd, zou het verzwakte Europa zijn onafhankelijke plaats tussen de wereldmachten kunnen handhaven.

Integratie -in dit verband wellicht het beste te definiëren als het scheppen van één duurzaam marktgebied voor agrarische producten- belooft, althans op den duur, een aantal onmiskenbare voordelen. Over het algemeen berusten deze op het optreden van zodanige productieverhuivingen, dat ieder land zich gaat richten op die voortbrengselen, waarvoor het, de marktverhoudingen in aanmerking nemend, van nature het meest geschikt is. Aldus worden de kosten gedrukt, hetgeen weer zal neerkomen op lagere prijzen voor de (Europese) verbruikers. Niet alleen de consumenten zouden daarmee zijn gebaat, zo wordt wel betoogd, maar ook de producenten. De prijsdaling zal -uiteraard binnen de grenzen door de veelal geringe vraagelasticiteit daaraan gesteld- leiden tot vergroting van het verbruik en tot betere concurrentievoorwaarden bij de export.

Gunstig, althans van algemeen economisch standpunt, is voorts, dat instelling van een gemeenschappelijke markt een verscherping van de concurrentie zal veroorzaken. Dit houdt in een prikkel tot verhoging van de efficiency, hetgeen primair voorwaarde is voor vermeerdering van de welvaart.

Voorts biedt landbouwintegratie o.a. markttechnisch bepaalde voordelen. Zo kunnen plaatselijke overschotten in een groot marktgebied gemakkelijker worden opgevangen dan in een klein gebied.

Bezwaren van landbouwzijde.

Anderzijds stuit het scheppen van een gemeenschappelijke markt op ernstige bezwaren. Een hergroepering van de productiemiddelen op grond van de "natuurlijke kostprijs" zou de historisch gegroeide verhoudingen aantasten en daardoor vele van de betrokken producenten in moeilijkheden brengen. Aangenomen mag worden, dat vooral de kleine en zeer kleine bedrijven, waar de rationalisatie doorgaans het meest in het gedrang is gekomen, te lijden zouden hebben en wel het sterkst in die landen, waar het protectionisme hoogtij viert. Zelfs wanneer de integratie zich zou beperken tot de zes z.g. Schuman-landen, zijn ernstige verstoringen te verwachten.

Over het algemeen is de boerenstand in West-Europa zozeer beducht voor opheffing van de bescherming, dat de pogingen tot landbouwintegratie steeds met een zeker wantrouwen werden ontvangen. De vrees, dat herstel van de "vrijhandel" opnieuw een bedreiging voor het bestaan van de boeren zal gaan vormen, is nog steeds diep geworteld. Op grond van de vroegere ervaringen is men bovendien er voor beducht, dat alleen reeds een rationalisatie van de landbouw in het nadeel van de producenten zal uitwerken. Teneinde de medewerking van de landbouwers te verkrijgen dient de betrokkenen dan ook een zekere mate van stabiliteit te worden gegarandeerd. Een lange periode van aanpassing en steunverlening bij de reorganisatie zijn twee noodzakelijk te vervullen voorwaarden voor iedere poging te komen tot een meer rationele exploitatie.

Overheidsbemoeiing op hoger niveau.

Landbouwintegratie betekent geenszins een algehele afschaffing van de overheidsbemoeiing met de agrarische productie. Wel zou de tot dusver gevolgde gedragslijn, waarbij ieder land zijn eigen landbouwpolitiek nastreeft en zijn eigen wijze van bescherming toepast, plaats moeten maken voor een meer op het Europese belang georiënteerd streven, onder leiding van een centrale macht. Deze "Hoge Autoriteit voor de Landbouw" zou in wezen dezelfde beleidsmaatregelen moeten nemen als thans door de nationale regeringen geschiedt, dus o. a. moeten beslissen of een liberale, dan wel een protectionistische koers tegenover het "buitenland" wordt gevolgd. Een modus zou moeten worden gevonden, zowel voor de verhouding tussen de agrarische productie en de import in Europa, als -daarmede samenhangend- voor die tussen de landbouw en andere bedrijfstakken.

Het laatstgenoemde probleem stelt de vraag of een volledige nivellering van de grensproductiviteit tussen de agrarische en de overige bedrijfstakken dient te worden nagestreefd. Slechts door een dergelijke nivellering zouden de productiekosten zo laag mogelijk worden gehouden. Men is het er echter vrijwel over eens, dat om andere dan zuiver economische redenen de landbouw een zekere voorkeursbehandeling zou behoeven. Voorop wordt gesteld, dat de agrarische voortbrenging in Europa dient te worden vergroot of ten minste op peil gehouden, ook al zou zulks niet in overeenstemming zijn met het streven naar productiviteitsvergroting voor alle bedrijfstakken tezamen. In verband met de moeilijkheden, die zich bij de integratiebesprekingen hebben voorgedaan, moge er reeds thans op worden gewezen, dat het dus niet mogelijk is de landbouwproblemen volledig te isoleren van de gang van zaken in de andere sectoren van het economische leven.

Aangezien het scheppen van stabiliteit in de marktverhoudingen een van de fundamentele voorwaarden voor integratie is, zou de Europese landbouw moeten worden beschermd tegen ontwrichtende invloeden van buitenaf, b. v. dumping. Daarnaast ligt het in de lijn der verwachtingen, dat op grond van de wens de agrarische voortbrenging te bevorderen, onder normale omstandigheden eveneens een zekere mate van protectie zou worden verleend. Ook bij het bepalen van de verhouding tussen de voortbrenging in Europa en de invoer van elders zal dus geen nivellering van de grensproductiviteit plaats vinden. Niettemin zou reeds op grond van het wegvallen van de belemmeringen tussen de deelnemende landen onderling een aanzienlijke rationalisatie mogelijk zijn.

Voornamelijk aanpassingsmoeilijkheden.

Hoewel sommige landen voor bepaalde producten een aanzienlijk exportoverschot hebben, is West-Europa als geheel, ondanks de veelvuldige toepassing van productiebevorderende maatregelen, een typisch tekortgebied. Slechts ca. 70% van de nodige voedingsmiddelen brengt het zelf voort; voor een aantal belangrijke producten is het aandeel nog kleiner, b.v. voor broodgraan 60% en voor oliehoudende producten minder dan 50%. Op grond van deze grote binnenlandse vraag, tezamen met de veronderstelde bereidheid tot het verlenen van bescherming, mag worden aangenomen, dat ook in geval van integratie de afzetmogelijkheden voor het Europese product zo groot zullen zijn, dat het bestaan van de ondernemingen, die onder betrekkelijk ongunstige omstandigheden werken, niet zal worden bedreigd. Waarschijnlijk zouden slechts de marginale bedrijven en die, waar de modernisering is ten achter gebleven, geen bestaansgrond meer blijken te hebben.

Onder deze omstandigheden zouden de moeilijkheden, die instelling van een gemeenschappelijke markt voor de producenten medebrengt, overwegend van tijdelijke aard zijn. Nadat een aanpassing, zowel naar producten als naar productiemethoden, heeft plaats gevonden, zal opnieuw een evenwichtstoestand worden bereikt, waarbij de gemiddelde kostprijs lager is dan vóór de integratie.

Het kostprijsvraagstuk.

De kostprijsverhoudingen vormen uiteindelijk het kernvraagstuk bij iedere integratiepoging. De relatie tussen de kostenniveau's voor agrarische producten binnen de gemeenschap, wanneer deze eenmaal tot stand zal zijn gekomen, enerzijds en die in concurrerende gebieden anderzijds is bepalend voor de mogelijkheden van in- en uitvoer en zal daardoor ten grondslag liggen aan de te voeren handelspolitiek voor de betrokken bedrijfstak. Daarnaast vormen de bestaande kostprijsverschillen binnen het te integreren gebied, afgezien van ideële motieven zoals het weigeren afstand te doen van een deel der nationale beschikkingsmacht, de voornaamste bron van weerstanden tegen instelling van een gemeenschappelijke markt.

Binnen West-Europa lopen de kostprijzen sterk uiteen en wel op grond van een veelheid van oorzaken, zoals overheidssubsidies of verschillen in ligging, bodemgesteldheid, bedrijfsgrootte, ontwikkelingspeil van de bevolking, toegepaste techniek, het beschikbaar zijn van arbeid en kapitaal en de prijzen van de productiemiddelen. Enkele van deze oorzaken zouden bij integratie komen te vervallen; andere zouden geleidelijk hun effect kunnen verliezen, maar een belangrijke groep zal blijvend haar invloed doen gelden. Een argument tegen integratie kan hieruit moeilijk worden geput, aangezien ook binnen de nationale grenzen steeds zeer aanzienlijke verschillen voorkomen. Voor een gefundeerde beoordeling van de mogelijkheden, die de landbouwintegratie biedt en van de moeilijkheden, die daarbij zijn te verwachten, is het toepassen van vergelijkende kostenanalyses een vrijwel onmisbaar hulpmiddel. In de meeste landen zijn de onderzoekingen op dat gebied echter slechts weinig gevorderd, waardoor onvoldoende vergelijkingsmateriaal beschikbaar is.

Wat betreft de waarde, die men meent te moeten hechten aan de thans bestaande verschillen in agrarische kostenniveau's, in verband met het vraagstuk der marktunificatie, zijn uiteenlopende standpunten mogelijk. De landen, die een sterke positie innemen, zullen geneigd zijn de opheffing van de handelsbelemmeringen voorop te stellen, waarna een aanpassing als het ware automatisch zal plaats vinden. De zwakke landen zullen daarentegen menen, dat een gelijkmaking van de kostenniveau's vooraf moet gaan aan het opheffen van de bescherming.

Gezien de oorzaken van de verschillen in kostprijs is absolute gelijkheid van de productievoorwaarden uiteraard niet te bereiken. Wel schijnt het redelijk, dat als vereiste voor het -volledig- vrijmaken van het handelsverkeer wordt gesteld, het scheppen van gelijke "concurrentievoorwaarden", hetgeen inhoudt een harmonisatie van het algemene peil van lonen, prijzen, fiscale en monetaire maatregelen. Niettemin moet een geleidelijke opheffing van de handelsbelemmeringen reeds tijdens het proces van egalisatie gewenst worden geacht. De slotfasen van beide ontwikkelingen zouden dan dienen samen te vallen. Wanneer men met het vrijmaken van het handelsverkeer wacht tot een volledige gelijkmaking van de prijsniveau's heeft plaats gevonden, zou, nog afgezien van de vraag of men ooit zover komt, de aanpassing van het prijspeil

plaats vinden op grond van een kostenstructuur, die naderhand niet reëel zal blijken.

Begin van de samenwerking: liberalisatie.

Toen in de eerste naoorlogsjaren de overtuiging veld won, dat economische eenwording een levensvoorwaarde is voor Europa, werd op verschillende gebieden getracht de integratiegedachte ook in praktijk te brengen. Feitelijke integratie, waarbij de deelnemende landen een gedeelte van hun soevereine bevoegdheden overdragen aan een centrale instelling, bleek aanvankelijk op onoverkomelijke bezwaren te stuiten. De eerste acties met kans van slagen waren derhalve gericht op het scheppen van een grotere mate van samenwerking op basis van internationaal overleg.

De Organisatie voor Europese Economische Samenwerking is een duidelijk voorbeeld van deze stroming. In het kader van de liberalisatie hebben de ledenlanden zich tot dusver verplicht ten minste 75% (90% bij wijze van proef per 1 October a. s.) van hun invoer uit de overige OEEC-landen te bevrijden van kwantitatieve restricties; bij een onderverdeling in drie goederengroepen bedraagt het minimum voor iedere categorie 60% (te verhogen tot 75). Het is typerend, dat de landbouwsector steeds de grootste moeilijkheden heeft opgeleverd en wel voornamelijk om protectionistische redenen.

Hoewel de liberalisatie een waardevolle bijdrage heeft geleverd tot verruiming van de intra-Europese handel, werd het reeds vrij spoedig duidelijk, dat langs deze weg niet een uniform Europees marktgebied kon worden bereikt. Naarmate het percentage werd verhoogd bleken de weerstanden tegen verdere liberalisatie sterk toe te nemen. Bovendien zou, om tot een gemeenschappelijke markt te komen, ook voor andere handelsbelemmeringen dan contingenteringen (b.v. tarieven) een oplossing moeten worden gevonden.

De fase van sectorsgewijze integratie.

Als reactie op de moeilijkheden, die zich bij de globale benaderingswijze voordeden, werd omstreeks 1950 een aantal plannen ontwikkeld, die waren gebaseerd op een sectorsgewijze integratie. Tevens weken zij als regel van de tot dusver gevolgde koers af, door de hoogste macht toe te kennen aan een boven-nationaal orgaan. Een voorbeeld van deze richting was het ontwerp voor instelling van een Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal; ook de Europese Defensie Gemeenschap werd volgens deze beginselen geprojecteerd. Het lag nu voor de hand, de landbouwintegratie in dit nieuwe systeem in te passen.

Bij het ontwerpen van de plannen voor een agrarische gemeenschap heeft men zich beperkt tot het aangeven van enkele richtlijnen, waarbij veel speelruimte voor een nadere uitwerking werd gelaten. De voornaamste kenmerken van enkele plannen, die van Franse zijde naar voren werden gebracht (Charpentier, Pflimlin), zijn:

1. Instelling van een gemeenschappelijke markt voor bepaalde agrarische producten en wel in eerste instantie voor graan, zuivelproducten, suiker en wijn. Deze keuze is begrijpelijk, omdat Frankrijk vooral voor genoemde producten belang heeft bij het tot stand komen van een Europese markt. De gemeenschap zou in een aantal fasen worden verwezenlijkt.

2. Instelling van een Hoge Autoriteit, overeenkomstig die van de E.G.K.S. Het beginsel van meerderheidsbeslissingen werd dus aanvaard.

Bekendheid verwierf ook het plan-Mansholt, dat in grote trekken in November 1950 werd openbaar gemaakt. De voornaamste grondslagen waren:

1. Instelling van een gemeenschappelijke markt voor alle agrarische voortbrengselen. Doordat een nauw verband bestaat tussen de verschillende productierichtingen, werd het uitlichten van enkele producten ongewenst geacht. Bovendien geeft integratie bij een ruimere verscheidenheid meer kans op compensatie van voor- en nadelen voor de betrokken landen.

2. Door de kwetsbaarheid van de agrarische bevolkingsgroep zou het noodzakelijk zijn, voorlopig een zekere mate van nationale bescherming te handhaven. In hoeverre dit zou zijn geoorloofd zou op Europees niveau worden vastgesteld.
3. Instelling van een Europees gezagsorgaan.
4. Ter stabilisatie van het prijsniveau zou per product een Europese verhandelingsprijs worden vastgesteld. Overigens zou ieder land gerechtigd zijn tot het voeren van een eigen prijsbeleid, zolang het niet mogelijk zou blijken tot een uniforme Europese prijs te komen (harmonisatie van de kostenniveau's).
5. Voor de invoer in West-Europa van concurrerende producten uit andere gebieden zou een gecoördineerd stelsel moeten worden ontworpen.
6. In overeenstemming met de gedachte der gemeenschappelijke verantwoordelijkheid zou een fonds worden ingesteld ter verzachting van de aanpassingsmoeilijkheden.

Als tegenhanger van deze plannen, die een boven-nationaal gezag onontbeerlijk achtten, werd van Britse zijde gelanceerd het plan-Eccles. Dit wenste de basis voor samenwerking te beperken tot onderling overleg. Een daartoe in te stellen instantie zou op verschillende gebieden coördinerend werk kunnen verrichten. Het uiteindelijke doel, n.l. rationalisatie en vergroting van de productie, zou door overreding moeten worden bereikt. Als argument voor het afwijzen van een gemeenschappelijke markt werd, naast de gebruikelijke bezwaren op economisch, sociaal en politiek gebied, o.a. genoemd, dat het aantasten van de gevestigde relaties met de overzeese gebiedsdelen moest worden vermeden.

Het mag zijn, dat de E.G.K.S. heeft gediend als voorbeeld voor de plannen tot landbouwintegratie, de omstandigheden waaronder de eenwording op agrarisch gebied tot stand zou moeten komen waren echter veel ongunstiger dan in het geval van de zware industrie. Bij de landbouw bestonden geen sterke drijfveren van politieke aard, zodat economische overwegingen de voornaamste impuls moesten geven. In die zin kan men de landbouwintegratie dan ook zien als een toetsteen voor de gedachte van Europese economische eenwording. Voorts moet instelling van een gemeenschappelijke markt voor de landbouw op grotere bezwaren stuiten dan bij kolen en staal, omdat men in het eerste geval te maken heeft met een zeer groot aantal kleine bedrijven, die werken met sterk uiteenlopende productiekosten, en de economische motieven niet zo bepalend zijn voor het handelen van de producenten als in andere sectoren het geval is. Bovendien plegen aanpassingen in de agrarische bedrijfstak vergezeld te gaan van ernstige sociale problemen.

De landbouwconferenties van 1952 en 1953.

Reeds op grond van dergelijke overwegingen mocht men ten aanzien van het tot stand komen van een landbouwgemeenschap geen bijzonder hoge verwachtingen koesteren. Niettemin bleek vrij algemeen het verlangen te bestaan, het probleem nader te bezien. Door de Franse regering werden daarop -door middel van de Raad van Europa- de OEEES-landen uitgenodigd tot het houden van een "voorbereidende conferentie". In Maart 1952 werd deze vergadering van ministers van Landbouw, waarop zestien landen waren vertegenwoordigd, te Parijs gehouden.

Het doel van de conferentie was een duidelijker inzicht te verkrijgen in de standpunten van de deelnemende landen. Besloten werd tot instelling van een werkgroep, die documentatiemateriaal voor een nieuwe samenkomst moest verzamelen. Dit materiaal zou betrekking hebben zowel op vele belangrijke producten en productengroepen, als op een aantal algemene landbouwvraagstukken, b.v. lonen, sociale problemen, belastingen en investeringen.

Voorafgaand aan de volgende conferentie (Parijs, Maart 1953) kwamen de zes landbouwministers van het Kleine Europa tezamen, in de hoop de vergadering van de "zestien" daarna gemakkelijker tot het nemen van concrete beslissingen te kunnen bewegen. Men mocht namelijk verwachten, dat tussen de "zes", die

inmiddels waren verenigd in de E.G.K.S., eerder overeenstemming zou zijn te bereiken. De tegenstellingen binnen de kleine groep bleken echter zo scherp, dat men niet tot resultaten kon komen.

Door het mislukken van de besprekingen tussen de "zes" was succes bij de conferentie van de "zeventien" (inmiddels was ook Spanje toegelaten) al bij voorbaat vrijwel onmogelijk geworden. Uiteindelijk werd nog in zoverre overeenstemming bereikt, dat opnieuw tot instelling van een werkcommissie werd besloten. Zo kon althans het studiewerk nog voortgaan. De opdracht aan deze Interim Werkgroep 1953 hield in, op basis van de werkzaamheden die door de eerste groep waren verricht, voorstellen te doen aan een later te houden ministerconferentie over de volgende onderwerpen:

- a) de organisatie van de Europese markten en de te volgen methode van eenwording;
- b) de structuur en de bevoegdheden van de instellingen, die noodzakelijk zijn om de voorziene organisatie en unificatie door te voeren;
- c) de relaties tussen de landen binnen de gemeenschap en derde landen; in het bijzonder ook wanneer de laatste wel een zekere band met de gemeenschap wensen.

Agrarische interessen versus het algemene belang.

Gezien de uiteenlopende structuur van de deelnemende landen en de grote verschillen .in de economische en speciaal in de handelspolitiek, die door hen tot dusver was gevolgd, moest enigerlei integratiepoging wel aanleiding geven tot onderlinge meningsverschillen.

De in- en exportpositie van de betrokken landen binnen de in te stellen gemeenschap bleek daarbij al direct een fundamentele scheidingslijn te vormen. De ene groep omvatte enkele landen met betrekkelijk lage agrarische kostprijzen, zoals Nederland en Denemarken. Deze categorie had veel belang bij een zo ruim mogelijke exportmarkt en betoonde zich derhalve in beginsel voorstandster van vrijmaking van het handels- en betalingsverkeer op korte termijn. De meeste andere landen echter en vooral zij, die met relatief hoge productiekosten werkten en weinig of geen exportbelangen hadden, waren op zijn minst huiverig voor het opgeven van hun beschermde positie. Een dergelijke belangentegenstelling was overigens een normaal verschijnsel. Het moest daarom geenszins onmogelijk worden geacht, op grond van een compromis een nuttige werkbasis te vinden. Voorwaarde was echter, dat de afzonderlijke landen het uiteindelijke doel, n.l. mede te werken tot rationalisatie van de Europese voortbrenging, voor ogen hielden.

Dit laatste bleek echter veelal niet het geval. In de meeste delegaties namen de vertegenwoordigers van de boerenorganisaties een dominerende positie in, met het logische gevolg, dat de gedachten over het algemeen waren gericht op het vinden van een regeling, die dienstbaar was aan de belangen van de agrarische producenten. Uit alles bleek, dat de afgevaardigden er naar streefden de vraagstukken geheel binnen de eigen kring te regelen en zowel de relaties met andere bedrijfstakken als die met andere belangengroepen, b.v. werknemers, consumenten, buiten beschouwing wensten te laten. De meerderheid wilde zelfs niet de landbouw als geheel bezien, maar was voorstandster van marktregelingen per product.

Op de conferentie van Maart 1953 waren vooral Frankrijk, Duitsland en Italië geporteerd voor een dergelijke organisatie, bij welk standpunt België zich aansloot. Door deze landen werd bepleit een nieuw te vormen werkgroep opdracht te geven tot het uitwerken van voorstellen omtrent productsgewijze regelingen voor granen, tabak, groente en fruit, suiker, vee en vlees, zuivelproducten en hout.

Het Nederlandse standpunt.

Tijdens de onderhandelingen werd juist door Nederland steeds weer opgekomen tegen dit enge standpunt. Mogelijk werd de Nederlandse visie in de beginfase van de integratiebesprekingen mede bepaald door de belangen van ons land bij het tot stand komen van één enkel marktgebied, maar reeds spoedig bleek, dat ook

zeer principiële overwegingen in het spel waren. De centrale gedachte van de Nederlandse vertegenwoordigers was namelijk, dat alle barrières, die een zuivere kostenverhouding in de weg staan, dienen te worden opgeruimd; dus zowel die tussen de landen als die tussen de diverse productierichtingen. Slechts op deze wijze zou de prijsvorming haar functie als indicatrice voor een juiste arbeidsverdeling volledig kunnen vervullen.

Het instellen van een gemeenschappelijke markt voor een bepaald landbouwproduct of voor een productengroep zou een stap in de goede richting zijn, voorzover de nationale grenzen worden doorbroken. Daartegenover staat echter het gevaar, dat een ander isolement, n.l. per product, juist in het leven wordt geroepen. Wanneer voor bepaalde goederen een gemeenschappelijke markt wordt ingesteld en voor andere blijft de oude, door protectie verwrongen, kostenstructuur gehandhaafd, zal voor eerstgenoemde groep een aanpassing plaats vinden op een basis, die niet verantwoord kan blijken. Marktorganisatie per product moet dus niet rationeel worden geacht en zou in zover niet bevorderlijk zijn voor de zozeer gewenste stabiliteit.

Een praktisch nadeel van dergelijke regelingen is voorts, dat de landen, die vooral producten exporteren, die buiten de overeenkomsten vallen, in een moeilijke positie geraken. Ook al omdat het niet alleen gaat om het vrijmaken van de handel, maar evenzeer om een aantal vraagstukken, die op de landbouw als geheel betrekking hebben, moest een benadering per product met beslistheid worden afgewezen.

Het verscheidene overwegingen, die pleiten tegen organisatie per product, kan men een parallel trekken ten aanzien van andere vormen van sectorsgewijze integratie. Nederland werd derhalve voorvechter van de globale benaderingswijze. Het aanvaardde primair de algemene tariefgemeenschap als doelstelling en andere integratie-vormen, zoals de bedrijfstaksgewijze, dienden daaraan ondergeschikt te worden gesteld.

Consequenties van de Nederlandse visie.

Een moeilijkheid bij de Nederlandse zienswijze bleef, dat bedoelde gemeenschap slechts zes landen zou omvatten, waar op de landbouwconferenties er zeventien waren vertegenwoordigd. Nederland stelde voorop, dat de ontwikkeling op het gebied van de "zes" in geen geval mocht worden gedwarsboemd door een op zichzelf staande regeling voor agrarische producten in groter verband, daarbij er op wijzend, dat het toetreden tot de gemeenschap voor nieuwe leden steeds mogelijk zou moeten zijn. Een geografische beperking van de samenwerking was dus voorwaarde voor de Nederlandse benaderingswijze.

Daarnaast vormde een zekere mate van soevereiniteitsoverdracht door de deelnemende landen aan een boven-nationale autoriteit een van de fundamenten van het door Nederland ingenomen standpunt. Het is namelijk niet goed denkbaar, enkel op basis van internationaal overleg een zodanige coördinatie van het te volgen beleid door te voeren, dat werking en continuïteit van de gemeenschap zijn gewaarborgd. Overeenkomsten tot samenwerking, die onder gunstige omstandigheden werden gesloten, bleken in het verleden maar al te vaak geen stand te kunnen houden wanneer de algemene situatie moeilijker werd. Door de betrokken landen werd dan toch weer voorrang gegeven aan het nationale belang. Teneinde dit nu te voorkomen en aldus een voldoende mate van stabiliteit te verkrijgen, zou op bepaalde punten de individuele beslissingsmacht van de deelnemende landen moeten worden beperkt. Slechts wanneer er op kan worden gerekend, dat de samenwerking permanent zal zijn, mag redelijkerwijs een heroriëntering van de productieve krachten op Europese basis worden verlangd.

Invloed van E.D.G. en E.P.G.

Gedurende het jaar, dat tussen de landbouwconferenties van 1952 en 1953 verstreek, heeft zich op het gebied van de Europese integratie een belangrijke ontwikkeling voltrokken, tengevolge waarvan een nog bredere kloof ontstond tussen het Nederlandse standpunt en dat van hen, die overwegend het belang van de landbouwproducenten voor ogen hadden. In genoemd tijdsbestek vond namelijk de voorbereiding plaats van een Europese Defensie Gemeenschap en van het statuut van een Europese Politieke Gemeenschap, waardoor de eenwording op economisch gebied op de achtergrond dreigde te komen. Nederland was te dien aanzien

van mening, dat, hoezeer een politieke eenheid ook gewenst werd geacht, de voortgang op economisch gebied daaronder niet mocht lijden. Van een te sterk accentueren van de politieke zijde werd nadeel voor de kleine landen gevreesd. Ons land heeft zich dan ook zeer duidelijk op het standpunt geplaatst, dat economische en politieke integratie onverbreekbaar behoren samen te gaan, zoals b.v. is neergelegd in het plan-Beyen. Een dergelijke koppeling van doelstellingen werd, binnen het kader van de "zes", o.a. erkend in de z.g. Resolutie van Luxemburg (September 1952) en op de ministerversameling van Rome (Februari 1953).

Logischerwijs paste Nederland zijn standpunt in zoverre bij de nieuwe toestand aan, dat het de integratie op landbouwgebied nu wenste ingevoegd te zien in het gehele kader van de tot stand te brengen economische en politieke gemeenschap.

Nederland geïsoleerd.

De ontwikkeling der ideeën op het gebied van de integratie in het algemeen, in het daaraan voorafgaande jaar, deed op de landbouwconferentie van 1953 de tegenstellingen nog scherper naar voren komen. Duidelijker dan ooit bleek, dat het Nederlandse standpunt feitelijk door geen van de andere delegaties werd gedeeld.

België was, als steeds, zeer terughoudend wanneer zijn landbouwbelangen in het gedrang kunnen komen (Landbouwprotocol inzake Benelux I).

Frankrijk, hoewel vanaf de aanvang gericht op productorganisaties, was oorspronkelijk een warm voorstander van de Europese eenwording. Na de regeringswisseling van Januari 1953, en wel in het bijzonder door de vervanging van Schuman door Bidault, kwam hierin echter een kentering. In plaats van de motor van de integratie werd Frankrijk een sterk remmende kracht.

De houding van Italië werd, althans wat de landbouw betreft, meer en meer aarzelend. Dit land scheen geneigd tot een regeling, die een zo groot mogelijk gebied omvatte.

West-Duitsland, als laatste van de landen binnen het "Kleine Europa", heeft zich nooit zeer enthousiast betoond voor een gemeenschappelijke markt voor landbouwproducten, getuige zijn voorzichtige houding ten aanzien van de liberalisatie op dit gebied.

Denemarken heeft uit hoofde van zijn economische structuur veel belang bij een vrij intra-Europees handelsverkeer voor landbouwproducten. Het is weliswaar steeds een groot voorstander van liberalisatie en van tariefverlaging, maar heeft tot dusver weinig belangstelling getoond voor integratie, gebaseerd op een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid, of voor een politieke gemeenschap.

Het Verenigde Koninkrijk was, evenals op andere gebieden van de integratie, huiverig voor deelneming aan enige vorm van organisatie tezamen met de continentale landen en stellig niet bereid tot een zekere mate van soevereiniteitsoverdracht. Anderzijds echter is Engeland zo zeer betrokken bij de gang van zaken op het vasteland, dat het toch veel waarde hecht aan het onderhouden van nauwe betrekkingen met de instanties op het gebied van de Europese eenwording. Ook wat de landbouw betreft is het Verenigde Koninkrijk geïnteresseerd bij de verhoudingen op het continent, b.v. wegens zijn positie als importeur van voedingsmiddelen.

Brits-Nederlandse coalitie.

Hoewel het Britse standpunt dus vrijwel lijnrecht tegenover het Nederlandse stond, vonden beide landen elkaar op de conferentie van 1953 met betrekking tot één belangrijke kwestie, namelijk de vraag hoe men ten aanzien van de landbouwintegratie dacht verder te handelen. In tegenstelling tot vele continentale landen was Nederland van mening, dat het voortzetten van het studiewerk op basis van productorganisaties

weinig zin had, zolang over de grondslagen van de samenwerking geen overeenstemming bestond. Nederland wenste derhalve eerst vast te stellen, welke organisatorische beginselen bij de toekomstige samenwerking zouden gelden. De Britse vertegenwoordiger sloot zich bij dit standpunt aan en constateerde, dat verder werken mogelijk was volgens een van de volgende drie methoden:

- a) instelling van een organisatie met boven-nationaal gezag;
- b) instelling van een organisatie ad hoc, op consultatieve basis;
- c) verwijzing naar de O.E.E.S.

Laatstgenoemde oplossing werd zowel door Engeland als door Nederland de meest gewenste geacht, zij het op geheel verschillende gronden. Voor Engeland gold vooral de overweging, dat de andere organisatievormen wellicht zouden leiden tot een te sterke binding. Nederland anderzijds zag in, dat het onder de gegeven omstandigheden niet mogelijk zou zijn in het kader van de landbouwconferenties een bijdrage te leveren tot de Europese integratie op supra-nationale basis, zodat de keuze bleef tussen de twee vormen van samenwerking volgens internationaal overleg. Het overdragen van het landbouwvraagstuk aan de O.E.E.S. bood daarbij een aantal voordelen. Aldus konden de kwesties toch in ruimer economisch verband worden gezien, werd het gevaar voor protectionistische regelingen verminderd en zouden doublures worden vermeden.

Impasse.

Gezien de zeer uiteenlopende inzichten in de deelnemende landen over de principiële opzet van de samenwerking, was de arbeid van de Interim Werkgroep al bij voorbaat tot onvruchtbaarheid gedoemd. Het rapport, dat in Februari 1954 door de commissie werd uitgebracht, was over het geheel genomen protectionistisch georiënteerd. De gedachten gingen voornamelijk in de richting van productenovereenkomsten en handhaving van een relatief hoog prijsniveau bij de onderlinge uitwisseling van landbouwproducten.

Met betrekking tot de principiële punten kon geen overeenstemming tussen alle leden worden bereikt, zodat het openen van nieuwe besprekingen zinloos was. Daarmede scheen de gehele samenwerking op landbouwgebied op dood spoor gekomen. Niet alleen de mogelijkheid tot integratie in engere zin, maar ook die tot nader intergouvernementeel overleg dreigde zodoende verloren te gaan.

Overdracht van het landbouwoverleg aan de O.E.E.S.

Teneinde laatstgenoemde vorm van samenwerking nog een kans te geven, werd de kwestie binnen de O.E.E.S. ter sprake gebracht. Door het Verenigde Koninkrijk werd reeds in het voorjaar een ontwerp ingediend, dat o.a. suggesties bevatte voor een werkprogramma en voor wijzigingen in de structuur van de O.E.E.S., die nodig zouden zijn om de Organisatie de geschiktheid te geven haar nieuwe taak te vervullen.

Tijdens de vergadering van 5 en 6 Mei werd het onderwerp door de Raad behandeld. Op deze bijeenkomst, die werd gehouden op regeringsniveau, waardoor de specifieke agrarische belangen minder op de voorgrond kwamen, bleek de meerderheid van de landen gekant tegen instelling van een afzonderlijke landbouworganisatie. Een voorstel tot overneming van de werkzaamheden werd echter niet gedaan, aangezien men zulks aan de Landbouwconferentie wenste over te laten. Wel heeft de Raad aangedrongen op het spoedig bijeenroepen van de ministers van Landbouw en deze het nemen van een besluit tot overdracht aan de O.E.E.S. in overweging gegeven.

Van 6 tot 10 Juli vond de derde vergadering van de Landbouw-conferentie te Parijs plaats. Aanvankelijk laaide de strijd tussen de twee partijen weer op. Het Verenigde Koninkrijk en Nederland, gesteund door Zwitserland, Denemarken, Zweden, Noorwegen, Ierland, Griekenland en Portugal, verdedigden opnieuw

een verwijzing naar de O.E.E.S. Daartegenover trachtten West-Duitsland, Frankrijk, Turkije, België en Luxemburg een beslissing over de organisatievorm uit te stellen.

Toch is men er uiteindelijk in geslaagd een voor allen aanvaardbare regeling te ontwerpen. De resolutie, die met algemene stemmen werd aangenomen, vertoonde echter de sporen van een compromis, dat te elfder ure was bereikt en muntte niet op alle punten uit door helderheid. De voorgestelde regeling was in zover gebaseerd op de Brits-Nederlandse zienswijze, dat werd aanbevolen de landbouwsamenwerking over te dragen aan de O.E.E.S. Daarnaast werd tegemoet gekomen aan de wensen van de andere partij door de mogelijkheid open te laten tot het treffen van regelingen per product, voorzover zulks niet in strijd komt met reeds eerder door de betrokken landen aangegane internationale verplichtingen.

De Landbouwconferentie stelde de overdracht bovendien afhankelijk van een aantal voorwaarden, n.l.

- a) Instelling door de O.E.E.S. van een commissie van ministers van Landbouw en een commissie van Plaatsvervangers, met de bevoegdheid subcommissies en werkgroepen in te stellen.
- b) Afvaardiging van de ministers van Landbouw naar de vergaderingen van de Raad op ministerieel niveau, wanneer agrarische vraagstukken aan de orde komen. Dergelijke zittingen dienen ten minste tweemaal per jaar te worden gehouden.
- c) Uitbreiding van de landbouwafdeling van het Secretariaat, waaronder benoeming van een directeur.
- d) Inschakeling van Spanje bij de werkzaamheden.

Door de O.E.E.S. werden onderzoeken verricht, op welke wijze de in de resolutie vervatte wensen het best konden worden gerealiseerd, daarbij rekening houdend met de regels, die in de Conventie van de Organisatie zijn neergelegd. In September werd daarop door het contactorgaan van de O.E.E.S., de z.g. Groep van Acht, een rapport aan de Raad over dit onderwerp uitgebracht. Naar aanleiding daarvan werden besprekingen gevoerd met het Bureau van de Landbouwconferentie, waarbij overeenstemming werd bereikt. Tijdens de vergadering van de Raad der O.E.E.S. op ministerieel niveau, 13 en 14 Januari j.l. gehouden, werd de overdracht van de werkzaamheden op basis van bovengenoemde punten aanvaard. De functies van de in te stellen Commissie van Ministers en van de commissie van Plaatsvervangers werden nader omschreven; voorts werd o.a. reeds besloten tot instelling van enkele subcommissies.

Nog geen vaste lijn.

Het feit, dat de overdracht werd goedgekeurd, wil overigens niet zeggen, dat de praktische problemen ten aanzien van de toekomstige vorm van samenwerking reeds alle zijn opgelost. Het is b.v. nog een vraag, op welke wijze de compromis-formulering van de Juli-conferentie ten aanzien van de instelling van productenovereenkomsten tussen een beperkt aantal landen zal worden geïnterpreteerd en in hoeverre van de aldus geschapen mogelijkheid gebruik zal worden gemaakt. In welke richting de samenwerking zich binnen de O.E.E.S. zal ontwikkelen is dan ook nog niet te zeggen.

In het gunstigste geval zal de Organisatie de juiste omgeving blijken te zijn, waarin de deelnemende landen van gedachte kunnen wisselen over uiteenlopende onderwerpen met betrekking tot de agrarische bedrijfstak; b.v. op technisch, economisch en sociaal gebied. Wellicht kan dit op den duur leiden tot een beter wederzijds begrip en zal, doordat de vertegenwoordigers meer in aanraking komen met de problemen van wijdere strekking, het nationale of groepsbelang minder op de voorgrond worden geschoven dan tijdens de landbouwconferenties het geval was. Zodoende zou de weg worden geëffend tot multilaterale overeenkomsten, die een vrijere uitwisseling van agrarische producten en een meer rationele voortbrenging mogelijk maken.

Gezien de zeer sterke protectionistische stromingen in vele landen moet men er echter op bedacht zijn, dat door bepaalde groepen zal worden getracht de politiek van bescherming voort te zetten. Wanneer die richting de overhand zou verkrijgen, betekent dit eerder een stap achteruit dan vooruit, aangezien de

bescherming daardoor op een nog hechtere, gemeenschappelijke basis zou worden geplaatst. Niet alleen voor Nederland, maar ook voor Europa als geheel zou een dergelijke ontwikkeling ten zeerste te betreuren zijn. Het bevriezen van de irrationele kostenverhoudingen betekent uiteindelijk het stabiliseren van de gemeenschappelijke welvaart op een te laag peil.

De positie van de O.E.E.S.

De toekomstige vorm van het agrarische overleg binnen de O.E.E.S. zal mede worden bepaald door de mate waarin de Organisatie er in zal slagen de vertegenwoordigers van de landbouw te doordringen van het inzicht, dat ook deze bedrijfstak in eerste instantie moet worden gezien in het geheel van de Europese samenwerking. In het verleden is de O.E.E.S., hoewel zuiver op overleg gebaseerd, herhaaldelijk in staat gebleken een zodanige morele druk op een of meer deelnemende landen uit te oefenen, dat deze bereid bleken hun houding bij het algemene belang aan te passen. In hoeverre de Organisatie in dit opzicht resultaten zal boeken met betrekking tot het landbouwvraagstuk is mede afhankelijk van het prestige en het aanzien, dat de O.E.E.S. zal bezitten. Met andere woorden, de stuwkracht, die de Organisatie kan uitoefenen in de richting van een algemene economische coördinatie, wordt mede bepaald door de evolutie, die de O.E.E.S. als zodanig zal doormaken. Wellicht zullen de ontwikkelingslijnen van de Europese integratie, alsmede die van de organisatie van het handels- en betalingsverkeer, binnen en buiten Europa, in deze beslissend blijken te zijn.

Naar een wereldomvattende regeling?

Aan het einde van de Juli-conferentie van landbouwministers, toen de gedachte aan een landbouwintegratie in zuivere vorm definitief was losgelaten, verklaarde de Nederlandse vertegenwoordiger, dat zijn regering zich het recht voorbehield het gesprek over een supranationale organisatie te heropenen, zo gauw de ontwikkeling in het kader van de algemene Europese integratie daartoe aanleiding zou geven. Sindsdien heeft echter een tegenovergestelde tendentie zich nog duidelijker gemanifesteerd. De Europese Defensie Gemeenschap werd door Frankrijk verworpen en mede daardoor moest van een Politieke Gemeenschap worden afgezien, zodat de E.G.K.S., eens de voorpost van de sectorsgewijze integratie, als geïsoleerde poging in die richting achterbleef. De onlangs van Franse zijde voorgestelde samenvoeging van het Europese bewapeningspotentieel, waarbij zekere supranationale trekken naar voren komen, schijnt veeleer geboren uit de wens, emplooi te vinden voor de nationale industrie, dan uit een streven naar Europese eenheid. Dat in de afzienbare toekomst de bovenationale gedachte in Europa een grote rol zal spelen, is dan ook zeer onwaarschijnlijk.

De voorstanders van integratie voeren aan, dat de huidige gunstige conjunctuur moet worden benut om de eenwording van Europa door te voeren. In werkelijkheid bleek de reactie veeleer tegengesteld. Door het feit, dat het gebrek aan eenheid de voorspoedige economische ontwikkeling niet heeft verhinderd, schijnt de bereidheid tot het aanvaarden van een ingrijpend aanpassingsproces nog geringer geworden.

Vooral zij, die weinig gevoelen voor boven-nationale organen, plegen er met nadruk op te wijzen, dat de Europese integratie geen einddoel mag vormen, maar slechts een tussenfase behoort te zijn bij het streven naar een vrij wereldverkeer. Door het opheffen van belemmeringen op het gebied van het internationale handels- en betalingsverkeer in groter verband en het vaststellen van bepaalde regels, dan wel versterking van de reeds bestaande, zou een algemene financiële en monetaire "integratie" worden bereikt. Uiteraard zou een dergelijke binding veel minder ver kunnen gaan dan de integratie, die voor de Schuman-landen was geprojecteerd. Met het verbeteren van de Europese economische toestand (o.a. verdwijning van het dollartekort) kwam het mondiale aspect, waarbij de problemen zich thans rond het convertibiliteitsvraagstuk groeperen, in het middelpunt van de belangstelling,

Verduisterd perspectief.

Het aanzien van de Organisatie is voor een belangrijk deel gebaseerd op de behaalde resultaten ten aanzien van de vrijmaking van het intra-Europese handels- en betalingsverkeer, waarbij de liberalisatie en de E.B.U. de fundamentele vormen. De mogelijkheid bestaat, dat bij voortgang in de richting van algemene valutawisselbaarheid de werkzaamheden bij de O.E.E.S. worden geconcentreerd, hetgeen, naar men mag aannemen, de kracht van deze instelling ten goede zou komen. Voorshands is het echter waarschijnlijker, dat in geval van convertibiliteit de O.E.E.S. een belangrijk deel van haar werkterrein aan wereldomvattende organisaties, b.v. I.M.F., G.A.T.T., zou moeten afstaan. Niet alleen zou daardoor minder ruimte overblijven voor specifiek Europese regelingen, maar ook zou een dergelijke verzwakking van de O.E.E.S. kunnen leiden tot een vermindering van de weerstand, die de Organisatie kan opbrengen tegen protectionistische stromingen.

In het veronderstelde geval dienen weliswaar de mondiale instellingen ook voor de handel in agrarische producten algemeen geldende voorschriften te geven, maar tot een reorganisatie van de landbouw zullen deze slechts in geringe mate kunnen bijdragen. Nu het ondanks de betrekkelijk nauwe relatie, die tussen de Europese landen bestaat, tot dusver niet mogelijk is gebleken het agrarische protectionisme te doorbreken, moet de kans zulks in een lossere, wereldomvattende verband te bereiken wel zeer gering worden geacht. Alleen reeds op grond van de houding van de Verenigde Staten inzake landbouwvraagstukken zal men geen grote verwachtingen in die richting mogen koesteren.

Of de gesignaleerde verschuiving van de belangstelling in de richting van mondiale instellingen inderdaad tot uitdrukking zal komen in het geven van een grotere macht aan deze organisaties, hangt af van een veelheid van factoren. Een van de belangrijkste is momenteel wel de vraag, of de pogingen, die thans worden gedaan tot versterking van de G.A.T.T., zullen slagen. Wanneer zulks niet het geval mocht zijn, hetgeen op grond van de huidige stand van zaken door velen waarschijnlijk wordt geacht, bestaat de kans, dat de aandacht zich weer in meerdere mate gaat richten op een nauwer samengaan van West-Europa. Een dergelijke heroriëntering zou de erkenning inhouden, dat een nauwere samenwerking in groter verband nog niet voor verwezenlijking in aanmerking komt, maar nog geenszins het aanvaarden van een Europese Gemeenschap als doelstelling betekenen.

Concluderend kan worden vastgesteld, dat de recente ontwikkeling weinig gunstig is geweest voor de Europese gedachte. De moeilijkheden met betrekking tot de agrarische samenwerking kunnen mede verantwoordelijk worden gesteld voor de tot dusver teleurstellende gang van zaken bij de eenwording van Europa.